

HANIMLARA MAHSUS GAZETE'DE YAYINLANAN HZ. FÂTİMA KONULU RİSALE İLE TÜRKÇE YAZMALARDA ELE ALINAN AHVÂL-İ FÂTİMA'LARIN EDEBÎ ÜSLUP BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

COMPARISON OF THE RİSALE THAT WAS PUBLISHED IN THE "HANIMLARA MAHSUS NEWSPAPER" ABOUT "HZ. FATİMA" AND THE "AHVAL-I FATİMA" THAT DEALED IN TURKISH WRITING WORKS WITH REGARDS TO LITERARY STYLE

Nursel UYANIKER¹

ÖZ

İslâm dininde Hz. Muhammed'in kızı ve Ehl-i Beyt'inden olan Hz. Fatıma, Müslüman kadınların hanımefendisi olarak bilinir. Türk kültüründe ve edebiyatında aile hayatı, çocukları, babası Hz. Muhammed ile münasebeti, rivayet ettiği hadisler, vefatı vb. gibi konularda kendisinden pek çok eserde bahsedilen Hz. Fatıma, kutsal değere sahip önemli bir isimdir.

İlk Osmanlı kadın dergileri arasında sayılan "Hanımlara Mahsus Gazete", Sultan II. Abdülhamit döneminde, 1895-1908 yılları arasında yayınlanmıştır. Bu dergide 1903/1904 yılında Fatma Şadiye Hanım tarafından "Hz. Fatıma" konulu biyografik mahiyette bir risale kaleme alınmıştır. Basma eserde Hz. Fatıma'nın hayatı ve karakteristik özellikleri ele alınarak örnek İslâm kadını gösterilmek istenmiştir. Türkçe yazmalarda ise; "Dâsitân-ı Fâtıma, cariye Fâtıma anne, vefât-ı Fâtıma, hikâyet-i Fâtıma ve ahvâl-i Fâtıma" isimleri ile Fatıma'nın hayatı işlenmiştir.

Türk kültüründe sözlü kaynaklardan yola çıkılarak özellikle yazma ve basma eserlerde çokça işlenen Hz. Fatıma konusu, İslâm anlayışındaki kadın modelini göstermek, Ehl-i Beyt sevgisini yaymak maksatlarıyla yazılmıştır.

Makale geliş tarihi: 25.09.2018, Makale kabul tarihi: 26.11.2018

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7204-7145>.

Çalışmanın amacı, "Hanımlara Mahsus Gazete" isimli eski harfli Türkçe dergide yayınlanan Hz. Fatıma risalesi ile aynı konuyu işleyen Türkçe yazma eserlerdeki edebî üslûbu karşılaştırmaktır. Böylece Fatıma'nın Türkçe yazma ve basma eserlerde ele alınışı, metnin işlevleri ortaya konmuş olacaktır. Çalışma, W. Ong'un "Sözlü ve Yazılı Kültür" isimli çalışmasından hareketle ve edebiyat metin inceleme yöntemleriyle değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Hz. Fatıma, Fatma Şadiye, Hanımlara Mahsus Gazete, W. Ong, Sözlü ve Yazılı Kültür, Ahvâl-i Fâtıma.

ABSTRACT

Fatıma, who is portrayed as the daughter of Muhammad, the Ahl al-Bayt in Islam, is known as the lady of Muslim women. Hz. Fatıma, who is mentioned in Turkish culture and literature about her family life, her children, her relationship with his father Muhammad, the hadis that he was quoted, is an important name with a sacred value.

"Hanımlara Mahsus Gazete" that is considered among the first Ottoman women magazines was published between 1895 and 1908 in the period of Sultan II. Abdul Hamid. In this magazine a paper about "Hz. Fatıma" in biographical quality was written by Fatma Şadiye Hanım. In this published work, it is aimed to portray model Islamic woman with the life and charac-

teristic features of Hz. Fatıma. In Turkish writings the life of Fatıma was subjected with the works named as "Dâsitân-ı Fatıma, cari-yi Fatıma, mother of Fatıma, death of Fatıma, hikâyet-i Fatımah and ahvâl-i Fatıma".

Hz. Fatıma was subjected so many times in manuscripts and printed works based on oral sources of Turkish culture so as to show woman model in Islam and to spread the love of Ahl al-Bayt.

The aim of the study is to compare literary style of the risale (paper) about Hz. Fatıma that was published in "Hanımlara Mahsus Gazete" with the Turkish manuscripts which deals with the same subject. Thus, the way that Fatıma was subjected in Turkish manuscripts and printed works and the functions of texts will be presented. The study will be evaluated with reference to W. Ong Bak's work named "Oral and Written Culture" and with literary text analysis methods.

Keywords: Woman, Fatıma, Fatma Şadiye, Ladies Only Newspaper, W. Ong, Oral And Written Culture, Ahvâl-i Fâtıma.

GİRİŞ

Sözlü kültür; yazı ve matbaa kavramlarının varlığını bilmeyen, iletişimin yalnız konuşma dilinden oluştuğu milletlerin kültürlerini ifade etmektedir. W. Ong, sözlü kültürü; "birincil sözlü kültür" ve "ikincil sözlü kültür" olmak üzere ikiye ayırır (W. Ong, 2013:23). Ong'a göre, günümüzde ya-

zılı kültür pek çok milletin kültüründe yer edindiğinden gerçek anlamda birincil sözlü kültür kalmamıştır. Fakat ileri teknolojiden yararlanan pek çok kültürde birincil sözlü kültürden kalma düşünce biçimlerine de rastlanmaktadır (W. Ong, 2013:24).

Türk Edebiyatı'nda sözlü kültür geleneği, karanlık devir olarak da adlandırılan ve yazının icat edilmediği mitolojik dönemlerden başlayarak günümüze kadar devam ettirilmektedir. Yazılı kültür dönemi, Türk tarihinde ilk yazılı belgeler olan ve M.S. VIII. yüzyılda oluşturulan Orhun Abideleri ile başlayıp günümüze kadar gelir. 1729 yılında İstanbul'da ilk Türk matbaasını kuran İbrahim Müteferrika'nın basım faaliyetleri ile yazma eser geleneği yerini basılı kültür faaliyetlerine bırakmıştır. Bu safhalardan sonra oluşturulan elektronik kültür ortamının başlangıcı ise 1900'lü yılların başında gramofonla olmuştur. Gramofonun ardından 1932 yılından sonra başlayan yerli plak sanayisini, 1940'lı yıllarda Muzaffer Sarısözen ve arkadaşları tarafından başlatılan radyo yayınları, ardından 1970'li yıllarda kaset ve televizyon yayınları izlemiştir (Çobanoğlu, 2006:59).

Avrupa'da matbaanın öncüsü olan Alman Johannes Gutenberg, 1455'te ilk kitabın basılmasını sağlamıştır (İnuğur, 1982:50). Türkiye'de basın-yayın faaliyetleri, diğer ülkelerde olduğu gibi siyasal, sosyal ve ekonomik olaylar karşısında halk kitlesini aydınlatmak, kamuoyunu etkilemek amaçlarıyla değil; hükümetin yaptığı işleri halka duyurmak maksadıyla ve özel buy-

rukla ortaya çıkar. Gazetelerin halkı aydınlatmak, kamuoyunu etkilemek niteliğini zamanla kazandığı görülür. İlk Türkçe gazete, 11 Kasım 1831'de yayımlanan Takvim-i Vakayi'dir. Gazeteyi yayımlamak ve yönetmek üzere Takvimhane Nezareti'ni kuran Sultan II. Mahmud (1808-1839); "Bu gazete kutsal şeriata ve devlet düzenine dokunmamak şartıyla benim iktidarına çok yardımcı olacaktır" diyerek gazetenin adını koymuştur (Gerçek, 1971:9-10).

1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı'yla birlikte modernleşme hareketleri başlamıştır. Bu ferman ile kadınlar da fırsatlar yakalamış ve toplumda seslerini daha fazla duyurma, etkin roller üstlenme, haklarını elde etme çabası içine girişmişlerdir. Osmanlı Devleti döneminde kadınların bu fırsatları yakalamış olmaları ve giriştikleri çabalar; "kadın hareketi" olarak isimlendirilir.

Basın hayatında ilk özel Türk gazetesi 1861'de İbrahim Şinasi ile Agah Efendi tarafından yayınlanan Tercümân-ı Ahvâl gazetesidir. Bu gazete ile başlayan sivil gazetecilikte kadınlara yönelik ilk yayını yapan, 1868'de Ali Reşit tarafından çıkarılan "Terror" gazetesidir (Kaplan, 1998:10).

Hanımlara Mahsus Gazete ise, 1893-1907 yılları arasında Mehmet Tahir ve karısı Fatma Şadiye tarafından çıkarılmıştır. Düzenli yayınlanmasına çalışılan gazete, resimli olarak da yayınlanmıştır. Gazetenin amacı; eğitim, moda, dikiş, çocuk bakımı konularında kadın okuyucularına bilgi vermek ve onları bilinçlendirmektir (Kaplan,

1998:11). Hanımlara Mahsus Gazete yayınlarının tamamı kadınlar tarafından yazılmıştır. Bu dergi, süreli yayınlar içerisinde en uzun ömürlü olanıdır. Bu dönemde çıkartılan yayınların en önemli amacı, kadınların eğitimi meselesidir. Osmanlı aydını, toplumun geri kalmışlığının sebebi olarak kadının yerini irdelenmiş ve paralellik kurmuştur. Batının etkisiyle gelişen anlayış sonucunda da kadınlar eğitilmediği sürece toplumsal ilerlemenin gerçekleşmeyeceğine inanılmıştır (Yıldırım; Seyhan, 2015:45).

Hanımlara Mahsus Gazete'nin müdiresi Fatma Şadiye Hanım, "Kerîme-i Muhtereme-i Hazret-i Fahr-i Âlem Seyyide-tü nisâü'l-âlemîn Hazret-i Fâtımatü'z-Zehrâ el-Betül" adıyla küçük bir risale kaleme almıştır. Bu yazı, devrin teknik imkânlarına göre iki renkli basılmış ve gazete ile birlikte yayımlanmıştır. Hazret-i Fatıma hakkında yazılan yazı, Süleymaniye Kütüphanesi Hüdayi Efendi Bölümü, 01185 numarada kayıtlıdır. Bu risale, İstanbul'da 1903/1904 yılında basılmış olup 70 sayfadan müteşekkildir. Basılı eski harfli metin, daha sonra Arzu Meral tarafından ince bir kitap halinde 2012 yılında yayınlanmıştır. Kitap, orijinal metin ile birlikte sadeleştirilmiş metni ve orijinal metinde yer almayan bazı ekleri ihtiva etmektedir (Bkz. Meral, 2012:IV,78).

Hz. Fatıma hakkında kütüphanelerde pek çok yazma eser bulunmaktadır. Türkçe yazmalar arasında Hz. Fatıma'nın ahvâli, hikâyeti, destanı, vefâtı vb. gibi başlıklar halinde kayıtlanmış; 18 tanesi yurtiçinde ve 7 tanesi de yurtdışında olmak üzere

toplam 25 yazma eser tespit edilebilmiştir². Basma eserlerden ilki ise; Hanımlara Mahsus Gazete'de Fatma Şadiye Hanım tarafından yayınlanmıştır. Bu risalede Hz. Fatıma; isimleri-lâkapları, fizikî ve karakter özellikleri, doğumu, Hz. Ali ile evlenmesi, ev hayatı ve çocuklarının bakımı, babası Hz. Muhammed ile muhabbeti, vefatı, hakkındaki âyet ve hadisler ile Fatıma'dan rivayet edilen hadisler ve miras meselesi bakımlarından ele alınmıştır.

Çalışmanın amacı, Hz. Fatıma hakkında kaleme alınmış Türkçe yazma eserlerdeki edebî üslupla; Hanımlara Mahsus Gazete'de yayınlanan basma eser üslubunu

2 Yurtiçindeki Türkçe yazmaların 12'si İstanbul'daki yazma eser kütüphanelerinde, 5'i Ankara Milli Kütüphane yazmalarında, 1'i de Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde kayıtlıdır. Yeni bulunacak yazma eserlerle bu sayının daha da artacağı değerlendirilmektedir.

Yurtiçindeki yazmalar: Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar 04339-002, Yazma Bağışlar 04339-003, Yazma Bağışlar 07331-002, Mehmet Taviloğlu 00420-001, Bayezid 05791, Laleli 03756-004, Tercüman Y-183/2, İzmir 00605, Hüdayi Efendi 01333, Taksim Sermet Çifter Kütüphanesi 0922-2, İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar TY 00706, Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu 34 Ae Manzum 1412, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon 3091, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 3881/11, 06 Mil Yz A 8624/3, 14hk 79-2, 06 Mil Yz A 7454/5, 06 Mil Yz A 7557/1.

Yurtdışındaki yazmalar: Bosna-Hersek Gazi Hüseyin Kütüphanesi Türkçe Yazmaları 2674, 6818, R-8154, Oxford Bodleian Kütüphanesi Türkçe Yazmaları MS Ind.Inst. Turk. 25/1, Vatikan Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Vat. Turco 17/2, Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Mecâmî Türkî 12, Mısır-Kahire Hıdiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları 9108/3.

karşılaştırmaktır. Bu bağlamda İslam tarihinde Müslüman kadınların hanımefendisi olarak bilinen ve pek çok eserde örnek şahsiyet olarak ele alınan Fatıma hakkındaki bilgilerin aktarımı değerlendirilmiş olacaktır. Çalışma Türkiye kütüphanelerinde kayıtlı olduğu tespit edilebilen ve “dâsitân, hikâyet, ahvâl, vefât-ı Fâtıma” konu başlıklarını taşıyan Türkçe yazma eserlerle, Fatıma Şadiye Hanım tarafından basılan eserin karşılaştırmasını kapsamaktadır.

1. Hz. Fatıma'nın Doğumu

Ümmü'l-Haseneyn Fâtımâ bint Muhammed ez-Zehra, Hz. Muhammed'in ilk eşi Hatice'den olan dört kızından birisidir. Hz. Fatıma, Hz. Muhammed'e peygamberlik gönderilmeden yaklaşık bir yıl önce (m. 609), İbn Sa'd'a göre ise Kureyş'in Kâbe'yi yeniden inşası sırasında (m. 605) Mekke'de doğmuştur (Kandemir, 1995: C:XII, 219). Fatıma, Hz. Muhammed ile Hz. Hatice'nin dünyaya gelen dört kızından en küçüğüdür. Peygamberin kızlarının adı; Zeynep, Rukayya, Umm Kulsûm ve en küçükleri olan Fâtıma'dır.

Sünnî, Şîî, Alevî anlayışlara bağlı olarak sözlü kaynaklarda Hz. Fatıma'nın doğumundan bahsedilmektedir. Sünnî kaynaklarda Hz. Muhammed'in kızı olarak kutsiyet atfedilen Fatıma, Şîî ve Alevî kaynaklarda özellikle Hz. Ali'nin eşi, Hz. Hasan ile Hüseyin'in anneleri ve Ehl-i Beyt'ten olması dolayısıyla yüceltilmiştir. Özellikle Şîî ve Alevî kaynaklarda Fatıma'nın doğumu, Hz. Muhammed'in Miraç hadisesine dayandırılmaktadır:

“...Hz. Muhammed, Miraca götürülüşünü anlatırken cennette yaprakları beyaz ve meyvesi hoş olan bir ağacın meyvesinden yediğini söyler. Bu ağacın meyvesi onun sulbünde nutfeye dönüşür ve Hz. Fatıma bu şekilde dünyaya gelir. Bu yüzden Hz. Muhammed; ne zaman Fatıma'yı koklasam o cennet meyvesinin kokusunu alırım, buyurmuştur”. Hz. Fatıma'nın anne rahminde iken annesi Hz. Hatice ile konuştuğu ve doğumu sırasında Hz. Havva, Asiye, Gülsüm ve Meryem'in gelerek doğuma yardımcı oldukları kaydedilir. Hz. Fatıma doğduğunda ise yere secde halinde düşmüş, fakat parmağını göğe kaldırmıştır (Seyyid Murtaza Hüseyini, 1996:9).

Şîî bakış açısına göre Hz. Fatıma, Pençe-i Âl-i Abâ veyahut da Ehl-i Beyt'ten denilen beş kişiden birisidir ve onun nuru Hz. Muhammed'in nuru ile yaratılışa karışmıştır: “...Hz. Muhammed Miraç'a çıkacağı zaman, kırk gün boyunca dünya nimetleri kendisine yasak edildiğinden hiçbir şey yememiştir. Sadece cennetten gelen yiyeceklerle beslenir. Kırkıncı gün kendisi Miraç'a çıktığında kendisine verilen elma ki; bir cennet meyvesidir, onu yer Hazret-i Resul-i Ekrem ve Miraç dönüşünde Hz. Hatice annemizle birlikte olduğu zaman Hz. Hatice'nin rahminde bu cennet meyvesi olan elmadan mütevellit Hz. Fatıma'nın doğduğu anlatılır” (KK-4).

Hz. Fatıma doğduktan sonra çocukluğu döneminde çok sıkıntı çekmiştir. Hz. Muhammed, cahiliye devri Araplarının kız çocuklarına bakışı nedeniyle Hz. Hatice'nin

Fatıma'yı doğurmasından sonra, onları Mekke'de bir mağarada Fatıma 7-8 yaşına gelene kadar saklamıştır (KK-1).

Fatıma, Alevî kaynaklarında yaratılış mitlerine de konu olmakta ve onun nurunun dünya yaratılmadan önce var olduğu bildirilmektedir:

"...Bir Alevi halk anlatısı şöyledir: Allah kâinatı yarattığında, daha kara parçaları yokken, yer ve gök su iken, kandilde bir nur parladı. Bu nur'un içinde bir kadın gözüktü. Başında bir taç, iki kulağında iki küpe, belinde de bir kemer vardı. Cebrail Aleyhisselam, nur içinde kadını görünce hayrette kaldı. Hakk'a niyazda bulunarak bunun kim olduğunu öğrenmek istedi. Hakk'tan ses geldi. Dedi ey Cibril "O, cennet hanımlarının seyyidesi Fatıma Zehra'dır." Cebrail soru sordu: "Ey Tanrım bu ne kadar güzelmış." Tanrı buyurdu: "Biz O'nu nur ala nurdan yarattık." Cibril merakla soru sordu: "Ya Rab, başındaki nedir?" Tanrı buyurdu ki: "Başındaki taç, tac-ı Devlettir ki bu Resulüm Muhammed Mustafa'dır." dedi. Cibril, belindeki soru sordu: "Ya Cibril, belindeki de kemer olup, Hz. Fatıma'nın helali olan Ali'dir." Cibril soru sordu ki: "Kulaklarındaki nedir?" Hakk buyurdu: "Hasan ve Hüseyin'dir ki bunlar cennetin efendileridir, diye buyruk verdi." Burada da görülüyor ki, Hz. Muhammed-Ali-Hasan-Hüseyin'in varlığı Hz. Fatıma'da bütünleşmiştir. Kadın olarak cümlesini sinesinde toplamıştır, kendisi de nur ala nurdur" (KK-1).

1.1. Türkçe Yazma Eserlerde

Hz. Fatıma'nın Doğumu

Es'ad Erbilî (1847-1931) tarafından kaleme alınmış olan Hz. Fâtıma Mevlidi'nde birbiri içine girmiş tevhid, münacât ve na't kısımlarından sonra Hz. Fâtıma'nın doğumu hâdisesi anlatılır. Hz. Fâtıma'nın Cuma günü doğduğu dile getirilir. Burada Hz. Fâtıma ile ilgili iki mucizeden bahsedilir. Bunlardan birincisi; Hz. Hatice'nin cenneti ve oradaki nimetleri düşünürken Cebrâil 'in elinde iki cennet elması ile gelmesidir. Cebrail, elmalardan birini Hz. Muhammed'in yemesini, diğerini de kendisinin yemesini söyler. Bu meyveler yendikten sonraki cinsel birleşmede Hz. Fâtıma'nın ana rahmine düştüğü anlatılır. İkincisi ise; Hz. Fâtıma'nın anne karnında iken konuşması hadisesidir. Müşrikler, Hz. Muhammed'den "ayı yarmasını" (şakku'l-kamer) istediklerinde Hz. Hatice, bunun mümkün olmadığını düşünerek Hz. Muhammed adına son derece üzülmüş ve sıkıntıya düşmüştür. Böyle bir zamanda karnında taşıdığı Hz. Fâtıma'dan; "(Ey aneciğim) üzülme, kaygılanma. Şüphesiz Allâh Teâlâ'nın zâtı babamın zâtı ile beraberdir" şeklinde bir ses işitmiştir (Şengün, 2008:434).

Dâsitan-ı, hikâyet-i, ahvâl-i Fâtıma vb. başlıklı Türkçe yazma eserlerde ise Hz. Fatıma'nın doğumu hadisesine yer verilmiyip Hz. Muhammed'in ölümünden sonraki kısa hayatı ile ilgilenilmiştir.

1.2. Hanımlara Mahsus Gazete’de

Hız. Fatıma’nın Doğumu

Gazetede, Hz. Muhammed kırk yaşında iken Mekke’de dünyaya gelen kızı Fatıma için son derece sevindiği yazılmıştır. Fatıma dünyaya geldiğinde Hz. Muhammed’e henüz peygamberlik verilmemiştir:

“...bu nev-zâd-ı âlî-nihâd Seyyide-i Nisâü’l-âlemîn Hazret-i Fâtimatü’z-Zehrâ el-Betül idi. Fahr-ı âlem sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin en küçük kerîme-i risâlet-penâhîleri olan...” (Fatma Şadiye, 1903/1904:3-4). Fatıma’nın daha doğumundan itibaren biri maddî (yüzündeki parlaklık ve beyazlık ile Hz. Muhammed’e benzemesi nedeniyle), diğeri manevî (zühed, takva, zekâ, merhamet ve şefkat özellikleri dolayısıyla) olmak üzere iki güzelliğe sahip olduğu belirtilir (Fatma Şadiye, 1903/1904:4-5, 8-9). Hz. Muhammed, dünyaya gelen kızı Fatıma’yı çok sevmektedir:

“...Resulullâh efendimiz kemâl-i muhabbetlerinden meşârü’n-ileyh hazretlerinin mübarek ağızlarını öperler ve kendilerini (inne Fâtimate le-havrâin in-siyye) diye taltif buyurlardı. Kendileri sinnen küçük buldukları bir zamânda vâlîde-i muhteremeleri ümmü’l-mü’minîn (Hadîcetü’l-Kübrâ) radıyallâhu Te’âlâ anhu hazretlerinin vefât ederek öksüz kalmaları ind-i nebevîde nâil oldukları muhabbet ü ihtirâmın esbâbından birini teşkîl itmiş idi” (Fatma Şadiye, 1903/1904:13-15).

Fatma Şadiye Hanım tarafından kaleme alınan yazının ilk bölümünde Hz. Fatıma’nın lâkapları, fizikî görünümü ve karakter özellikleri anlatılmıştır (Fatma Şadiye, 1903/1904:2-20).

2. Hz. Fatıma’nın Evlenmesi

Fatıma on beş yaşına geldiğinde onunla önce Ebu Bekir, sonra da Ömer evlenmek istemiş, Hz. Muhammed her iki teklife de olumlu cevap vermemiştir. Hz. Muhammed daha sonra, beş yaşından itibaren kendisinin yanında bulunan Ali’nin teklifini kabul etmiştir (İbn Sa’d, 1968: C: VIII, 19).

Hz. Muhammed, sahabeinin ileri gelenlerinden oluşan bir topluluk önünde Fatıma ile Ali’nin evlilik akdini yapmıştır. Hz. Muhammed kızı Fatıma’ya, kocasına ikramda bulunmasını tavsiye ederken; Hz. Ali’ye de: “Ya Ali, öfkelenme. Öfkelenince otur. Allah Teâlâ’nın kulları üzerine olan kudretini ve bu kudretine rağmen onlara karşı sabırlı olduğunu hatırla. Sana, Allah’tan kork denildiği zaman öfkelenmeyi terk et. Sabırlı olmaya dön.” diye nasihatte bulunmuştur (Abdülcevad ed-Dûmî, t.y.: 18-19).

Alevî inancında nikâh erkânı; iki kişinin Allah’ın huzurunda birbirine ikrar vermesi olarak bilinir. Nikâh töreninde özellikle Hz. Ali ile Hz. Fatıma’nın mutlu evlilikleri ve temiz soyları gençlere örnek gösterilmektedir: “...Alevî dedeleri özellikle gelin ve damadın anne ve babalarının nikâh akdinde bulunmalarına önem vermişlerdir. Gelin ve damat evlilik ikrarını üç defa dedenin ve tüm davetlilerin huzurun-

da vermek zorundadırlar. Büyüklerin de rızasını aldıktan sonra dede, evlilik akdini tamamlamak için Hz. Muhammed ile Hz. Hatice ve yine Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nunki gibi bir evliliklerinin olmasını diler. Evlilik töreni sırasında, dedenin kendi üstünü örttüğü havlu bulunur, sonrasında da şekerli şerbet, tuz, lokma (tereyağı ve unla yapılan ve niyaz denilen bir lokma çeşididir) dağıtılır" (KK-2).

Hz. Muhammed'in nesli, damadı Hz. Ali ile kızı Fatıma'dan doğan çocuklar yoluyla devam ettirilmiştir. Ehl-i Beyt adı verilen ve Hz. Muhammed'in en yakınlarının oluşturduğu bu topluluk, Kur'an-ı Kerim'de yer alan Kevser Suresi'nde de anlatılmaktadır. Özellikle sözlü Alevî kaynaklarında Kevser Suresi'nin içeriği ve Hz. Muhammed'in soyunun devamını nesilden nesile anlatılmaktadır: "...Hz. Muhammed'in iki erkek çocuğu da küçük yaşlarda vefat etmiştir. Bunun üzerine Resulullâh bir gün sokakta yürürken köşenin birinde bulunan bir müşrik yanındaki; bakın gördünüz mü ebter gidiyor der. Ebter; Arap cahiliye geleneğinde erkek evladı olmayan, nesli kesik, soyu tükenmiş kişi demektir. Bu söz Hz. Muhammed'e çok ağır gelir ve cevap vermeden evine döner. Tefekküre dalar. Yüce Allah, Cebrail'e; git habibimi müjdele ona bol boy-soy Kevser verdim. Kevser Suresini tebliğ et buyurur. Cebrail; ya Rasulullah, Allah sana bol boy-soy verdi. Rabbine teslimi rıza ol, İbadet et. O sana ebter diyenler yok mu, asıl nesli kesik olanlar onlardır. Sana Fatıma-Ali'yi ver-

dik. Senin soyun sonsuza dek devam edecektir, demiştir" (KK-1).

Sözlü anlatılarda daha çok Hz. Ali ile Fatıma'nın evliliği ve mutlu hayatları konu edilirken; kadın-erkek ilişkilerine de değinilmiştir. Halk arasındaki anlatıya göre;

"...Hz Fatıma bir gün Resulullah'ın yanında sohbet ederken: Babacığım, Ali evin kapısından sığmıyor, diye dert yanmış. Resulullah da bunun üzerine: Kızım, Ali'ye benim yanımda kırıcı birkaç cümle söyler sen kapıdan geçer, diye cevap vermiştir. Fatıma, babasının dediğini yapmış ve heybetli koca cüssesiyle Ali, büzülerek kapıdan geçmiş mahcup bir şekilde Resulullah'ın yanına oturmuştur. Kadın, ne kadar narin yaratılıştaki olsa da erkeğin gücünü alt edebilir" (KK-3).

2.1. Türkçe Yazma Eserlerde

Hz. Fatıma'nın Evlenmesi

Yazma eserlerde, Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin evlendikten sonraki ev hayatlarına ve aralarında geçen bazı konuşmalara yer verilmiştir. Hz. Ali'den rivayet edilen bu hikâyede Hz. Fatıma, bir gece rüya gören ve rüyasında çok korkan Hz. Ali'yi teselli etmeye çalışmıştır:

"İşit imdi rivâyeti, gelür Ali'den ey yâr
Nedür takrir idüp dinle, gözüni aç cânun uyar

...

Yaturiken bir gice, Ali yanına Fâtıma

Muhâlif düş görür cânâ, turup bâlinleyüp kalkar

....

Uyandı gördi Fâtıma, Ali kalkmuş giyinürdi

Didikim ya Ali noldun, cevâb virmez o nâmdâr” (Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar Bölümü, “Fâtıma Ana Ahvâli”, nu. 4339-3, vr. 35^a-35^b)

Yazma eserin bundan sonraki bölümünde Hz. Fatıma, Hz. Ali’nin derdini söylememesine çok üzülür ve ona yardım etmeye çalışır.

Fatıma, babası Hz. Muhammed’in ölümünden sonra çok üzölmüş ve ağlamıştır. Onun bu halini gören ashab-ı kirâm, Hz. Ali’ye ağlamakla hazret-i Resul’ün geri gelmeyeceğini, Fatıma’yı teselli etmesini söylemişlerdir. Bunun üzerine Hz. Ali eve gelmiş ve Hz. Fatıma’ya durumu bildirmiştir. Hz. Fatıma ise Hz. Ali’ye şu şekilde cevap vermiştir:

“Fâtıma ağlayu didi yâ velî
Yiriñ altında yatır şâh-ı Resül
Nicesi ağlayub melül
Âh idüb derdile oldu yire
Kalmadı ‘aklı ki kendüyi dire
Nice vakîtden soñra ol hayrû’l-Betül
Kalkdı yerinden olub gayet melül
Didikim diñle beni sen ya ‘Ali
Gel kerem kıl kubbeye yâ velî
Anda baña bir gömelte yapıvir
İçine anuñ dañı gül saçıvir
Anuñ adın Beytû’l-Hazân koyalum
Anda varub kanlı yaş ağlayalum
Sözünü kıldı kabül oldem ‘Ali
Vardı anda bir ev yapıdı ol velî”

(Milli Kütüphane, nu. 06 Mil Yz A 3881/11:41b).

2.2. Hanımlara Mahsus Gazete’de Hz. Fatıma’nın Evlenmesi

Fatma Şadiye Hanım risalesinde; Hz. Fatıma’nın Hz. Ali ile evliliğini ve ev hayatı ile çocuklarının bakımını konu edinmiştir. Hz. Muhammed, kızı Fatıma’yı istemeye gelen Kureyş eşrafına; “Bu konuda vahyi-İlahi bekliyorum” cevabını vermiştir. İlahi emir ulaştığında da hicretin ikinci senesi, Hz. Fatıma on beş yaşında iken, onu yirmi bir yaşında olan Ali ibn Ebu Tâlib ile evlendirmiştir. Nikâh akdi için Bilâl-i Habeşi vasıtasıyla Muhâcirîn ve Ensar toplulukları mescide davet edilmiştir. Hz. Muhammed bugünde, Hz. Fatıma’nın annesi Hz. Hatice’nin hayatta olmayıp kızının mürüvetini görememesine çok üzölmüş ve ağlamıştır (Fatma Şadiye Hanım, 1903/1904:21-22).

Hz. Fatıma, babası Hz. Muhammed’e çok düşkündür. Evleneceği zaman ağlayan Hz. Fatıma’ya Hz. Muhammed: “...Ağlama kızım, ben seni öyle bir zâta verdim ki, kadr ü i’tibârı cümleden efzûn ve ilm ü fazlı herkesden ziyadedir” buyurmuşlardır. Hazret-i Fatıma da cevap olarak: “...Yâ Resûlullâh, benim ağladığım fî-mâ-ba’d hizmet-i seniyyenizden mahrûmiyyetim içündür” demiştir (Fatma Şadiye Hanım, 1903/1904:23-24).

Hz. Fatıma, Hz. Ali ile nikâhlandığında ondan mehir istememiş, bunun yerine Hz. Muhammed’den Müslüman kadınlar için âhirette şefâatçi olabilmeyi dilemiştir. Hz. Fatıma, eşi Hz. Ali’ye hürmet ve hizmette, çocuklarına da terbiye ve adap konusun-

da özen gösterirdi. Çocuklarının elbiselelerini kendisi biçer-diker, ibâdetle meşgul olmadığı zamanlarda ev işleriyle uğraşır-
dı. Un yapmak için çok çalıştığından Hz. Fatıma'nın avuçları nasır tutmuştur. Hz. Fatıma israftan kaçınır, olanla yetinir ve gereksiz masraflar çıkarmazdı. Gerekecekçe yeni elbise veyahut da eşya almazlardı.

Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın; üçü kız (Ümmü Gülsüm, Zeynep, Rukiyye), üçü de erkek (Hasan, Hüseyin, Muhsin) olmak üzere toplam altı çocukları dünyaya gelmiştir. Muhsin, henüz küçük çocukken vefât etmiştir. Hz. Muhammed, torunları Hasan ile Hüseyin'i dizlerinden hiç ayırmayıp onlarla vakit geçirmeyi çok severdi. Ümmü Gülsüm, babası Hz. Ali tarafından Hz. Ömer ile evlendirilmiştir. Zeynep, Hz. Fatıma'nın en küçük kızı olup diğer çocukları arasında annesine en çok benzeyenidir. Rukiyye'nin kabri ise Mısır'dadır.

Fatma Şadiye Hanım'ın bu bölümde dikkat çektiği bir diğer husus, Hz. Muhammed'in Ehl-i Beyt'i ve Âli Âba'sıdır: "...Bir gün Resûl-i Ekrem efendimiz hazretleri Seyyide-i Nisâü'l-âlemîn hazretleriyle zevc-i muhteremlerini ve Haseneyn hazerâtını mübârek abâlarıyla sarup cümlesini Ehl-i Beyt ve Âli Abâ tesmiye buyurmuşlardır" (Fatma Şadiye Hanım, 1903/1904:35-36).

Fatma Şadiye Hanım bu bölümde Hz. Fatıma ve Ehl-i Beyt hakkında erişen bazı âyetler hakkında bilgi vermiştir. Burada Hz. Fatıma'nın fakir-fukaraya yardım etmeyi sevmesi ve merhamet, şefkat duy-

gularının çokluğu ile cennete girmeyi hak ettiğinin Hz. Muhammed tarafından bildirildiği yazılmıştır (Fatma Şadiye Hanım, 1903/1904:42-48).

Gazeteci-yazar tarafından Hz. Fatıma, evine bağlı ve çocuklarına düşkün, eşine hürmette kusur etmeyen, ibadetle meşgul, merhametli örnek bir Müslüman kadın olarak anlatılmıştır.

3. Hz. Fatıma'nın Vefatı

Hz. Fatıma'nın ölümü; Sünnî ile Şiî-Alevî kaynaklarda farklı şekillerde anlatılmaktadır. Sünnî anlatılarda; "...babası Hz. Muhammed'den sonra ölüm hastalığına yakalanan Fatıma, altı veyahut da dokuz ay sonra vefât etmiştir" denilmektedir (KK-5).

Şiî ve Alevî kaynaklarda ise Fatıma'nın; "Fedek hurmalığındaki anlaşmazlık nedeniyle Ebubekir ve Ömer tarafından ölümüne sebebiyet verildiği" şeklinde anlatılmaktadır (KK-1).

3.1. Türkçe Yazma Eserlerde

Hz. Fatıma'nın Vefatı

Türk edebiyatında, Hz. Fâtıma'nın mevlidini (doğumunu ve yetişmesini) konu alan eserlerden ziyade vefatını konu alan eserler daha yaygındır. Hz. Fâtıma için kaleme alınan bu türden eserler, Süleyman Çelebi Mevlid'inin genellikle matbu nüshalarında, vefat bahrinin sonunda "Vefâtü Fâtımatü'z-Zehrâ Radiyallâhü Anhâ", "Dâstân-ı Fâtıma" veya "Ahvâl-i Fâtıma" başlığıyla ayrı bir bölüm halinde yer alabildiği gibi müstakil olarak dü-

zenlenmiş eserler de bulunmaktadır. Bu eserlerden ilki, Fâik Reşad Bey'in; Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye adlı eserinde bildirdiğine göre, Edirne'de Karabulut Mescidi İmamı Halil'dir (Faik Reşad, h.1328/m.1910:68-69). İmam Halil, h.897/m.1491-2 yılında, Hz. Fâtıma'nın vefatını ilâve etmek suretiyle Süleyman Çelebi mevlidine Edirne'de bir zeyl yazmıştır (Ceyhan, 2000:89) (Yazma eser için bkz.: Vefât-ı Fâtımatü'z-Zehrâ, İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Koleksiyonu 34 Ae 1412).

Hacı 'Abdî (XVI. yüzyıl) adlı bir şair tarafından h. Zilhicce 920/m. Ocak-Şubat 1515 tarihinde Tire'de tamamlanmış olan; "Mevlûd-ı Hazret-i Fâtımatü'z-Zehrâ binti Muhammedü'l-Mustafâ" başlıklı 964 beyitlik mevlidin sonunda da bir "Vefât-ı Fâtıma" yer almaktadır. Hz. Fâtıma'nın doğumu, çocukluğu, evliliği ve hayatına dair olaylar ayrıntılı bir şekilde nazmedildiği bu eserden sonra gelen ve kim tarafından nazmedildiği bilinmeyen bu eser, 578 beyit tutarında olup "Vefât-ı Hazret-i Fâtımatü'z-Zehrâ binti Muhammed Mustafâ" başlığını taşımaktadır. Nüshası: Ankara Milli Ktp. Yz A 2664/3, vr. 131b-148a varakları arasındadır. Nüshada Hacı 'Abdî'nin mevlidi; h.12 Rebiülâhir 1064/ m.2 Mart 1654 tarihinde istinsah edilmiştir.

İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar Bölümü; "TY 00706" numarada kayıtlı yazma eserde, Ebü'n-Nasr Tahir Muhammed es-Sarahsi adı belirtilmiştir. Fakat bu kişinin eserin müellifi mi, yoksa müstensih mi

olduğu yazılmamıştır. Açıklama bölümünde eserin içinde "Yusuf u Züleyha, Vefât-ı Hazret-i Fâtıma ve Kitâb-ı Güzîde" konuları olduğu kayıtlıdır. Yazmanın tamamı 196 varaktır. 25^a-44^b varakları arasında kırmızı mürekkeple yazılmış manzum; "Haza Kitâb-ı Vefât-ı Fâtıma" başlıklı bölüm bulunmaktadır. Bu bölüm:

"Evvel Allahu getürelüm dile

Söze andan başlalyalum derdile"

(Taksim-Sermet Çifter Ktp. nu. TY 706, vr. 25^a)

şeklinde başlamaktadır. Yazma eserde aralarda bolca salavat getirmek için sık sık tekrar edilen ve kırmızı mürekkeple yazılı bir beyit de bulunmaktadır:

"Turman imdi variken sizde hayât

Es-salavât çağırın kabl-el-memât"

Müellif ya da müstensih, Hz. Fatıma'nın vefatını anlattığı son bölümü şu şekilde bitirmiştir:

"Ol dahi hoş emr-i hük-m-i İlahiyle

Ruhu teslim eyledi azad ile"

(Taksim-Sermet Çifter Ktp. nu. TY 706, vr. 44^b)

Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nde, Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-Necât adlı eserine bazı ilavelerle oluşturulmuş, ancak kim tarafından yazıldığı bilinmeyen "Hazâ Kitâb-ı Menkıbe-i Sa'âdet-i Vilâdeti'n-Nebiy 'Aleyhi's-salâtu" (Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emirî, Şer'iyye, İstinsah tar.: 1236/1821, nu. 1243/2, vr. 29b-68a) başlıklı mevlidde "Vefât-ı Fâtıma" bölümü, hem ana metin içerisinde hem de hâşiyede varak numarası 61^a'dan itibaren yer almak-

tadır. Sayfa ortasındaki ana metinde “Der Beyân-ı Vefât-ı Fâtıma” başlığını taşıyan bölüm;

“Dinle ol tâc-ı nisâi’l-’âlemîn

Nice bildi mevtini ‘ilmü’l-yakîn

Asl-ile diyeyim anı ben sana

İmdi kulak ur(ıla) benden yana” beyitleriyle başlamaktadır. 115 beyitlik metne karşılık, hâşiyede de;

“İşit imdi Fâtıma ahvâlini

Kim Resûl’den sonra n’oldı hâlini”

beytiyle başlayan 80 beyitlik bir başka metin yer almaktadır. Hz. Fatıma’nın vefâtını konu edinen manzum-mensur Türkçe yazma eserler genellikle bu mısralarla başlamakta ve anlatılmak üzere yazılmış intibahını vermektedirler.

Ahvâl-i, hikâyet-i veyahut da vefât-ı Fâtıma başlıklarını taşıyan Türkçe yazma eserlerde Hz. Fâtıma’nın, Hz. Muhammed’den sonraki kısa ömrü özetle şu şekilde anlatılmıştır: Hz. Muhammed’in ölümünden sonra gece-gündüz demeden ağlayan Fâtıma’nın bu durumu ashâb-ı kirâm’ı etkilemiş ve Ali’ye Allah’ın emrine karşı çıkılmayacağını, ağlamakla Hz. Muhammed’in geri gelmeyeceğini, bu duruma herkesin sabr etmesi gerektiğini söylemişlerdir. Hz. Ali bu durumu Fâtıma’ya haber verir ve Fâtıma’nın isteği üzerine ona rahatça ağlaması, yas tutması için bir gömelte evi yani beytü’l hazan yaparak içini de gül yapraklarıyla donatır. Her sabah buraya gelen Fâtıma, ağlayarak Hz.

Muhammed’e olan hasretini dile getirir. Altı ay sonra bir sabah Hz. Muhammed, Fâtıma’ya seslenir ve: “Vade yetdi sen bana geleceksin, benimle ebediyete kadar beraber olacaksın”, der. Bu haber üzerine sevinen Fâtıma koşa koşa evine gelir ve evinin işlerini yapar. Oğulları Hasan ile Hüseyin annelerini böyle mutlu görünce sebebini sorarlar. Bu âna kadar mutlu olan Fâtıma bir kez daha ayrılık acısını yaşar. Onlarla vedalaşır. Hz. Ali’ye de son günü olduğunu bu dünyadan ayrılacağını söyledikten sonra oğulları Hasan’la Hüseyin’i emanet eder. Hz. Fâtıma akşamla yatsı namazı arasında bir vakit ruhunu Allah’a teslim eder. Bu esnada birtakım mucizeler yaşanır; güneş onun üstüne titrer, evin içinde bir nur hâsıl olur ve gelmiş geçmiş tüm peygamberlerin ruhu odayı doldurur. Felek titrer, meleklerin cümlesi ağlar. Hz. Hatice, Hz. Havva, Hz. Meryem, Hz. Asiye ve Sâre, Hacer’in ruhları gelip Fâtıma’nın üzerinde ağlaşırlar. Hz. Ali oğullarını çağırır ve annelerini son kez görmelerini ister. Hasan ile Hüseyin annelerinin üstüne kapanıp ağlaşırlar. Tam bu sırada Allah’tan Hz. Ali’ye bir nida gelir ve onları üstünden kaldırmasını ister. Misk ve anber kokularıyla saç hazırlanır, Hz. Fâtıma’nın naaşı yıkanır ve kefenlenir. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali namazını kıldırırlar. Hz. Muhammed’in yanına defnetmeye götürürler. Kabirde Hz. Muhammed mutludur ve Hz. Fâtıma’yı getirdikleri zaman mübarek elini kabir içinden çıkartır Hz. Ali’nin elinden Fâtıma’yı alır. Yazmanın sonuna doğru Hz. Fâtıma’nın Hz. Muhammed’e kavuşmasını anlatan

“Fâtımandur bu gelen” redifli bir gazel eklenmiştir. Son bölümde Hz. Fâtıma defnedilir (Uyanıker 2014:1-18). Hikâyenin sonunda genellikle Kerbela olayına atıfta bulunulur ve dua ile bitirilir:

“Durmañ imdi sizde variken hayât
‘Aşkıla derdile idüñ es-şalāvâtü’s-selâm”

(Mevlid Hikâyeleri 14hk 79-2)

“Ger dilersiz bulasız andan necât
‘Aşkıla derdile eş-şalāvâtü’s-selâm”

(06 Mil Yz A 3881/11)

“Bizi ırak itme olardan ey Kerîm
Anlar ile bile eyle yâ Rahîm”
(Taksim-Sermet Çifter, nu. 0922-2, vr. 81^b)

“Okıyanı dinleyeni yazanı
Rahmetinle yarlıgagil yâ ganî
Anlarun aşkına hatm olsun bu kelâm
Vir salavât Mustafâya ves-selâm”

(“Der- Beyân-ı Vefât-ı Fâtıma”, Süleymaniye Ktp. Mehmet Taviloğlu Bölümü, nu. 420, vr. 42^a)

3.2. Hanımlara Mahsus Gazete’de

Hz. Fatıma’nın Vefatı

Fatma Şadiye Hanım’ın verdiği bilgilere göre, Hz. Fatıma; evlendikten dokuz sene sonra vefât etmiştir; “...Târîh-i irtihâlleri on bir sene-i hicriyyesi Ramazân-ı Şerîf’inin üçüncü Salı gecesidir...yirmi dört yaşında târik-i hayât-ı müste’âr oldukları anlaşılmaktadır” (Fatma Şadiye Hanım, 1903/1904:51-52).

Fatıma, babası Hz. Muhammed’in ölümünden sonra kendisini toparlayamamış ve bu dert ile mezarı başına giderek hasre-

tinden toprağını koklamış ve gözlerine sürmüştür. Onun perişan halini görenler onun için üzölmüşlerdir. Hz. Muhammed’in vefatının ardından altı ay geçtikten sonra Hz. Fatıma da âhirete göçmüştür. Bu süre zarfında tebessüm dahi etmemiş, hiç gülmemiştir. Hz. Ayşe’den rivayet edilen; “Hz. Muhammed’e ilk kavuşacak kişinin Hz. Fatıma olduğuna dair” hadis-i şerif, halk arasında da bilinmekte ve anlatılmaktadır. Bu rivayete göre: “...Bir gün nezd-i Hazret-i Risâlet’de oturmakta idik. Bu sırada Hazret-i Fâtıma geldiğinden Resûlullâh efendimiz: Merhaba yâ binti, buyurdular ve Hazret-i Fâtıma’yı sağ taraflarına oturdular. Ba’dehu sırran kulağına bir şey söylediler. Hazret-i Fâtıma ağlamaya başladı. Müte’âkıben tekrar bir şey söylediklerinden bu def’a güldü. Ben ise bugün gibi, ferahın hüznü ta’kîb etdiği bir gün daha görmedim, diyerek Resûl-i Ekrem’in ne söylediğini Hazret-i Fâtıma’dan suâl ettim. Fakat: sırr-ı Resûlullâh’ı kimseye ifşâ etmem, cevâbını aldım. Fahr-ı âlem efendimizin âhirete teşriflerinden sonra Hazret-i Fâtıma’ya bu suâli tekrar îrâd ettiğimde müşârün ileyhâ: Hazret-i Seyyidü’l-Enbiyâ evvelen, Cibril-i Emîn’in tarz-ı vürudundan ecelimin yakîn olduğunun zannediyorum fakat Ehl-i Bey’timden bana en evvel sen lâhik olacaksın, ben ise sana ne güzel selef olacağım, buyurdularından dolayı ağladım. Sâniyen; yâ Fâtıma, sen Seyyide-i Nisâü’l-Âlemîn olduğuna râzı değilsin, dediklerinden mesrûr ü müstebşir olarak güldüm, dedi” (Fatma Şadiye Hanım 1903/1904:58-62).

Hz. Fatıma altı ay bu perişan hal ile dolaştıktan sonra hastalanmıştır. Fatıma biraz sonra vefât edeceğini anlamış, gusül abdesti almış ve yeni elbisesini giymiştir. Çok geçmeden bu hal üzerine vefât etmiştir. Mezarı, Hz. Muhammed'in kabri yakınlarındadır.

Fatma Şadiye Hanım, Hz. Muhammed'in ölümünün ardından Hz. Fatıma'ya herhangi bir miras kalmadığını yazmıştır. Buna göre, Hz. Muhammed'in vasiyeti gereği malı ve eşyası ihtiyacı olanlara sadaka olarak verilmiştir. Yalnız Hz. Muhammed hayatta iken kızına verdiği aylığı, Hz. Ebubekir'in devlet hazinesinden alarak Hz. Fatıma'ya ödediği bildirilmiştir.

Fatma Şadiye, risâlesine Hz. Fatıma'nın Müslüman kadınların en şerefli ve onurlusu olduğunu belirterek ve onu örnek alan kadınların da iki dünyada mutlu olacaklarını söyleyerek bitirmiştir. Sözlerini; bu risâle ile Hz. Fatıma'nın memnuniyetini kazanmak arzusunda olduğunu söyleyip tüm Müslümanların Hz. Muhammed'in şefaati kazanmaları duasında bulunarak sonlandırmıştır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

W. Ong, sözlü anlatımda yer alan yan cümlelerin yerini, yazı ve matbaada eklemelere dönüştürülerek uyarlandığını belirtmiştir (Ong, 2013:53). Bu bağlamda Hz. Fatıma konusunda ekleme-çıkarma yöntemiyle sözlü kültürde çok geniş ve bol varyantlı olan anlatıların, yazma-basma eser-

lerde Sünnî-Şîi-Alevî bakış açılarına olan yakınlık-uzaklığa bağlı olarak yeniden düzenlendiği görülür. Bu manada sözlü kültürde daha çok Şîi-Alevî anlatılar yaygınlaştırılırken; yazma ve basma eserlerde Sünnî bakış açısına daha çok yer verildiği değerlendirilmektedir. Fatma Şadiye Hanım, risâlesinde daha çok Sünnî bakış açısına ağırlık vermiş ve örneğin miras meselesinde Hz. Ebubekir'in Hz. Fatıma'ya devlet hazinesinden verilmek üzere maaş bağlatıldığını yazmıştır. Şîi ve Alevî kaynaklarda ise Hz. Fatıma'ya babasından miras kalan Fedek hurmalığının geliri, Hz. Ebubekir ile Hz. Ömer tarafından ona verilmemiştir. Hz. Fatıma bu sebepten onlara kırılmış ve bir daha da onlarla konuşmamıştır (KK-1).

Hz. Fatıma'nın hayatı konusunda ve Batılı tarzda neşredilmiş basma metinde amaç okuyucuyu bilgilendirmektir. Buna karşılık yazma eserlerde amaç, edebî bir üslupla metni tanıtmak ve İslamî düşüncüyü yaymaktır.

Yazma eserler, hissiyatı ön plana çıkaran duygusal ve sübjektif bir tarzda kaleme alınmışken; basma eser konuyu modern bir tarzda, objektif olmaya çalışarak ele almıştır. Dil özellikleri bakımından yazma eserler Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemi özelliklerini taşıırken; basılı metin XX. yüzyıla ait ve Arapça-Farsça tamlamalarla dolu, süslü nesir özelliğini taşımaktadır.

Fatma Şadiye Hanım tarafından kaleme alınan risâlede, dil ve üslup bakımından

oldukça ağdalı bir dil tercih edilmesine rağmen; risâlenin konu itibarıyla oldukça sade ve okuyucuya temel noktalarda bilgi vermek maksadıyla yazıldığı görülür.

Ong'a göre; düşüncenin sürekliliğe ihtiyacı vardır. Yazıda az görülen tekrarlar, sözlü söylemde söz daha ağızdan çıkarken yokluğa karıştığı için bol sözle anlatmak, sözlü düşüncenin ve konuşmanın belli başlı özelliğidir (Ong, 2013:56). Hz. Fatıma hakkındaki sözlü kaynaklarda yer alan varyantlar ile yazma eserlerdeki tekrarlar, duyguyu-hissiyatı tam manasıyla karşı tarafa verebilmek adına sık sık yapılmıştır. Fatma Şadiye Hanım, risâlesinde tekrarlardan özellikle kaçınmış ve Hz. Fatıma hakkındaki bilgileri özetle aktarmaya çalışmıştır.

W. Ong, sözlü kültürde dinleyiciyi anlatmaya katmak, dinleyiciden çoğu kez heyecanlı bir karşılık almak zorunlu olduğu için, her anlatışta öyküye yepyeni bir ortamda yepyeni bir biçimde başlamak gerekir demektedir (Ong, 2013:58). Bu anlayıştan yola çıkarak, Hz. Fatıma hakkındaki sözlü ve yazılı kaynaklarda; müstensih-müellif veyahut da anlatıcının konuya kendi üslubunu ve düşüncesini kattığı anlaşılır. Sözlü kaynaklarda anlatıcı tarafından çevre-bağlam göz önünde bulundurulurken; yazılı kültürde girişler, konu arası geçişler, tekrarlar vb. gibi edebî üslubun esere canlılık kazandırdığı görülür. Fatma Şadiye Hanım'ın risâlesinde ise daha çok kitabî kaynaklar tek bir bakış açısından okuyucuya sunulmuştur. Bundan kasıt gazeteci-

yazarın okuyucuya en doğru ve salt bilgiyi sunmak istemesi gösterilebilir.

Türk kültürü uzun yıllar özellikle şifahi kültür üzerinden hareket ettiği için; yazılı, basılı ve elektronik kültür malzemeleri temelde sözlü kültüre dayanmaktadır. Bu çalışmadan yola çıkarak Hz. Fatıma hakkında; Sünnî-Şîu-Alevî mezhep farklılıklarının gözetilerek yapılacak saha araştırmalarına ihtiyacı olduğu ve yazma-basma-elektronik kültür malzemelerinin değerlendirilerek genelde İslâm tarihine ve yerelde de Türk kültürüne yararı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDÜLCEVAD ED-DÛMÎ, Ahmed. (?). İslâm'ın Kadın Kahramanları- 2: Hz. Fâtıma el-Betül (r.a.). Çev: Nedim Yılmaz. İstanbul.
- CEYHAN, Âdem. (2000). "Süleyman Nahifî'nin Mevlidü'n-Nebî Mesnevisi". Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S: 14, s. 89-141.
- ÇOBANOĞLU, Özkul. (2006). Eminönü Merkezli Âşık Edebiyatı, İstanbul.
- Fâik Reşad Bey. (h.1328/m.1910). Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye, İstanbul.
- GERÇEK, S. Nüzhet. (1971). Türk Gazeteciliği, İstanbul.
- Hüseyini Firuzabadî, Seyyid Murtaza. (1996). Hazret-i Fatıma'nın Faziletleri, Çev: Muhammed Tahir. İstanbul.
- İbn Sa'd. (h.1388/m.1968). Et-Tabakâtü'l-Kübra. C. VIII. Beyrut.
- İNÜĞUR, M. Nuri. (1982). Basın ve Yayın Tarihi, İstanbul.
- KANDEMİR, M. Yaşar. (1995). "Fatıma" maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi C: XII, s. 219-223. İstanbul.

- KAPLAN, Leyla. (1998). Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960). Ankara.
- MERAL, Arzu. (Ed.). (2012). Hazret-i Peygamber'in Sırrı Hazret-i Fâtıme Aleyha's-Selâm Fatma Şadiye Hanım. İstanbul.
- ONG, Walter J. (2013). Sözlü ve Yazılı Kültür, Çev: Sema Postacıoğlu Banon. İstanbul.
- ŞENGÜN, Necdet. (2008). "Hz. Fâtıma Mevlidi ve Vesiletü'n-Necât İle Mukayesesi". Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S: 12/2, s. 419-438.
- UYANIKER, Nursel. (2014). "Türk Folklorunda Manzum Vefât-ı Fâtıma'lar". Yayınlanmamış Bildiri. Sanat ve Edebiyatta Kadın Sempozyumu. İstanbul. Türkiye, ss. 1-18.
- YILDIRIM, B; Seyhan, S. (2015). "1914 Yılında Yayınlanan Kadın Gazetelerinden Kadınlık'a Göre Kadın". İletişim Dergisi, S: 23, s. 39-65.

Kaynak Kişiler

- KK-1: Zeliha Göylüler, 04.06.1964 Ankara-Köstence doğumlu, Ahmed Yesevi-Baba Mansur Ocağı'ndan, ev hanımı, mülâkat tarihi: 15.12.2015.
- KK-2: Zeynel Abidin Koç, 19.09.1969 İzmir-Bergama doğumlu, emekli-Bağcılar cem evi müdürü, mülâkat tarihi: 19.05.2016.
- KK-3: Dilber Uyaniker, 04.04.1953, Edirne-İpsala doğumlu, ev hanımı, mülâkat tarihi: 12.08.2017.
- KK-4: Ekrem Bakır, 11.08.1979, Bağdat, Doktora öğrencisi, mülâkat tarihi: 08.03.2018.
- KK-5: Tasvir Demirhan, 31.10.1954, Te-kirdağ-İnecik doğumlu, ev hanımı, mülâkat tarihi: 06.09.2018.

